Игор Мандич

ГРАДСКАТА МИТОЛОГИЯ В ПРОЗАТА НА МОМО КАПОР

(Предговор към книгата на Момо Капор “101 разказа”, Znanje, Загреб, 1980)

Превод от хърватски © Хари Стоянов, 1994

Повествователното дело на Момо Капор трябва най-сетне да се възприеме сериозно. Публикувал през изтеклото десетилетие внушителна библиотека от собствени произведения, на които, поне в количествено отношение, биха могли да му завидят мнозина по-авторитетни колеги, той до ден-днешен е останал повече или по-малко извън обсега на по-значимата литературна критика. Неговите сборници с разкази и романите му мълчаливо бяха предоставени на зелените критици – те да острят върху тях зъби (критерии), или пък отвисоко се отписват като произведения от ръба на тривиалната литература – дотолкова недостойна за фундаментално есеистично изследване. Точно това отношение е симптоматично и красноречиво: на първо място, нереагирането от страна на критиката на книгите на Момо Капор изкара на бял свят цяла *редица негативни митове на нашата литературна култура*, а на второ място, това е знак за неподготвеността на критиците да възприемат една нова чувственост на времето, която говори чрез прозата на Капор. Сякаш Капор като че ли без да иска предизвика определен раздор в ситуацията и проблематиката на тукашната литературна актуалност. Неговите книги от първия път ставаха

юго-бестселъри, издавани в големи тиражи и много издания, което ще рече, че изключително добре са приети от най-широките читателски кръгове, значи от онези, за които имаше съмнение, че изобщо съществуват у нас! Такова нарушаване на една ситуация, в която вече всички се бяха съгласили с общото примирение със съдбата на книгата и писателя, до ден-днешен нашата критика не беше обсъждала. Капор се счита за "*феномен*", което ще рече някакво явление от друга галактика, което по чудо и случайност се е оказало в контекста на нашата литература. Това оправдание най-напред трябва да бъде разгледано тук.

Когато през 1972 год. се появи първият повествователен сборник на Момо Капор, днес вече известните *Бележки на една Ана* (Beleške jedne Ane), той, в своята тридесет и пета година беше литературен дебютант или дебютант в литературата, ако не смятаме неговата дотогавашна интензивна и твърде обхватна журналистическа дейност и най-вече многото и успешни радио- и телевизионни драми, които, все заради жанрови конвенции, считаме за периферен аспект на нечие възможно повествователно дело. На появяването на тази книга, която с години възникваше чрез систематично публикуване на разкази в един *вестник за жени*, едва ли някой критик обърна внимание, а камо ли някой да заложи на нея! Тогавашното *all-round boy* на белградския културен и масмедиен живот – журналист от младини, дипломиран академичен художник, телевизионен сценограф, по професия чиновник, автор на радио- и ТВ-драми, *лице от малкия екран*... – от пръв поглед у всички оставяше впечатление за личност с прекалено разпилени интереси и характеристики, без да се вземе прекалено на сериозно в която и да е област. Носен от вълната на повърхностната популярност, Капор не даваше никакви гаранции на кръговете в ли-

тературната гилдия, че се е захванал наистина сериозно с писането: той действително идваше от друг виц, от друга галактика... Неговото *масмедийно реноме* беше отежняващо обстоятелство за каквато и да било литературна дейност, неговата всестранност сякаш отричаше възможна съсредоточеност върху традиционните усилия за писане, лекотата му при създаване на какъвто и да било текст, мълчаливо се считаше обида за литературния пуризъм (неокалян с нищо от онази страна на "същинската" литература), неговият подигравчийски маниер и готовност да създава вицове не съответстваха на достолепната и мрачна поза на нашите литературни величия, накратко – явлението Капор беше охарактеризирано с отличителни черти, несъвпадащи с онези, които красят конвенционално познаваемия писател. Обръщайки се от вестниците и малкия екран към традиционния аспект на писменото творчество, Капор така предизвика объркване, заради което апаратът на критиците от гилдията и до ден-днешен не го е възприел и признал. *Той извърши определена контаминация на изразните аспекти на тази епоха, още повече, че един от първите оригинално помири най-противоположни медийни форми. Бележките на една Ана* само маркираха онова, което Капор щеше да напише до сега, но веднага възбудиха вродената нетърпимост в нашия духовен климат, която в този случай наричам "негативни културни митове". Ако се опитвам да ги опиша тук, то не е с цел полемика, а за да се покаже как сложността на едно авторово явление понякога влияе върху различни психосоциални фактори на духа на времето. Характерните идиосинкрасии, които се появиха, провокирани от "феномена" Капор и неговите книги, биха могли да се систематизират така:

- литературата е *високо специализирана*, професионална дейност, кандидатът на която й се посвещава още от малък, минавайки през продължително и конвенционално образование, подготвяйки се за влизане в кръговете на гилдията, което автоматично изключва аутсайдерите, "връзкарите" от други типове образование и специална квалификация;

- днешната масмедийна култура е основана върху *противопоставяне на традиционната литературна култура*, и каквото и да е занимание в рамките на първата, респективно произвеждане в съответствие с нейните изисквания, по принцип в литературно отношение е с по-малка стойност и едва ли си струва да се споменава;

- поради тази причина, онова, което се публикува по вестници и списания, за да бъде по-късно събрано между корици на книга, е дезавуирано от самото начало заради низшия си произход, а да не говорим как в тази *пролетарска класа на писмеността*, онези текстове, които се появяват в "женски вестници", представляват един още по-низш подвид;

- писателската *популярност и големия тираж* на книгите се постигат, естествено, чрез изключително служене на масмедийната не-култура, и тук става дума за доказана литературна повърхностност, която рефлектира в повърхностност на масите...